

Posudek oponenta na diplomovou práci

Bc. Zuzana Martinková:

Vplyv estetiky na tri osvietenenské učebnice a ich chápanie umenia (Hugh Blair, Johann Joachim Eschenburg a Johann August Eberhard). Katedra estetiky, FF UK, Praha, 2018.

Zuzana Martinková si za téma diplomové práce zvolila problematiku, která dosud v české (slovenské) estetice nebyla systematicky zpracovaná. Zabývá se porovnáváním tří učebnic, které sice ve svých názvech neobsahují termín „estetika“, nicméně je lze vztáhnout jako významný dobový příspěvek k utváření estetiky jako samostatné vědecké disciplíny. Všechny tři učebnice spojuje stejný rok jejich vydání – 1783. Přínosné na tomto výběru je ovšem také to, že zvolené dvě učebnice německé provenience umožňují nahlédnout do shod a rozdílů, které souvisely s odlišným univerzitním zázemím dvou německých autorů, Eberharda a Eschenburga, a současně nabízí zajímavé srovnání se způsobem zpracování tématu v případě britského (skotského) profesora rétoriky a belles-lettres Blaira.

Autorka v úvodu přesvědčivě argumentuje, proč jsou všechny tři učebnice svým zaměřením blízké a jako hlavní úkol (ostatně vepsaný i v názvu práce) si stanovuje výzkum vlivu nově dobově ustanoveného konceptu „baumgartenovské“ estetiky v těchto učebnicích, přestože estetika v názvu všech tří zkoumaných prací absentuje. Metodologicky optimálně formuluje postup výzkumu. Nejprve v dílčí kapitole zasazuje jednotlivé autory učebnic prostřednictvím jejich odborného životopisného kurikula do univerzitního prostředí, ve kterém působili, a které nutně z hlediska této tradice ovlivňovalo obsah jejich spisů. Následně je centrální kapitola práce věnována rozboru učebnic a jejich postupnému srovnávání, kdy postupuje přes porovnání záměru jednotlivých učebnic tak, jak je autoři předeslali v předmluvě, a následně vyhodnocuje, nakolik je tento záměr vystižen v samotné struktuře textu. V analyticky nejcennějších částech diplomové práce následně Martinková provádí velmi detailní popis jednotlivých dílčích částí zkoumaných spisů, přičemž se stále drží stanoveného cíle práce: prokázat, nakolik je v těchto učebnicích estetika přítomna, případně absentuje. Velmi na předložené diplomové práci oceňuji, že po každé dílčí kapitole rozborů zařazuje závěry, v nichž systematicky vyhodnocuje shody a rozdíly mezi jednotlivými učebnicemi a stále se důsledně přidrží hlavního cíle práce, tzn. prokázání, do jaké míry je estetika v těchto textech přítomna, nebo naopak absentuje, přičemž se snaží velmi podnětně argumentovat, co je v pozadí této přítomnosti či absence estetiky. Cenné na těchto analytických sondách a jejich vyhodnocení jsou některá autorčina zjištění příčin shod a rozdílů: např. konstatování, že Blair v rámci britské (skotské) filozofické tradice nepřipouští, že by

v rámci uvažování o tématu přiznal možnost formulování všeobecně platných zásad pro tvorbu a hodnocení (kritiku) uměleckých děl, zdůrazňuje nutnost vycházet ze zkušenosti z konkrétních rozborů uměleckých děl, což (jak Martinková v popisu dokládá), jeho učebnici také podstatně odlišuje od obou německých, protože do ní zařazuje konkrétní analýzy literárních děl; u obou německých autorů Martinková naopak správně podotýká, že mají společné to, že estetika je u nich chápána jako disciplína, která právě podává tato zobecnění, což má vliv na jejich chápání stanovování obecných pravidel pro uměleckou tvorbu a recepci uměleckých děl.

Takto výborně zpracované podrobné analýzy a schopnost nalézat přesvědčivé argumenty pro prokázání shod a rozdílů jsou založeny na výborné autorčině erudici, kterou v práci prokázala. Projevuje se v její schopnosti vystihnout v popisu jednotlivých učebnic jejich podstatu z hlediska stanoveného cíle. To znamená, že byla schopna si detailně pročíst a zpracovat všechny prameny, což z hlediska jazykového (němčina a angličtina) je obdivuhodný výkon, a současně velmi dobře jako základ pro svůj výzkum využila dosavadní cizojazyčnou literaturu. Z hlediska slovenské (české) terminologie jsou překlady klíčových termínů správné. V tomto typu práce pokládám ustálené používání překladových termínů za jeden z nejdůležitějších úkolů, které autorka naplnila. V této souvislosti vznáším kritickou poznámku. Při popisu obsahu učebnic jako pramenů pro dobové poznání zvolení tematiky je důležité, aby byly všechny nově se vyskytující klíčové termíny ve slovenštině průběžně v závorce doplňovány o (v případě této práce německé a anglické) dobové termíny, s nimiž autoři pracují. Tady autorka nejprve při rozboru učebnic v úvodní kapitole nepostupovala zcela systematicky a při uvádění termínů k nim neuváděla jejich původní německý nebo anglický ekvivalent. Teprve od dalších dílčích kapitol již v tomto ohledu byla důsledná, takže jsem se jako čtenář musel zpátky vrátit k předcházejícím stránkám, abych si doplnil, že v rámci slovenského popisu šlo zřejmě o ty a ty dobové termíny.

Diplomová práce je velmi přínosná také z toho důvodu, že se autorce v charakteristikách rozdílů mezi jednotlivými učebnicemi podařilo prokázat některé nové tendence, které již anticipují další vývoj dobového estetického myšlení. Například velmi systematicky Martinková poukazuje na základní rozdíl mezi Eberhardem a Eschenburgem, který spočívá v tom, že Eberhard systematicky rozvíjející Baumgartenův koncept estetiky setrvává podle tohoto vzoru u definičního vymezení, které hlavní účel umění spatřuje v potěšení, jehož hlavním zdrojem je živá představa dokonalosti zprostředkovaná účinem uměleckého díla, zatímco u Eschenburga se již odehrává zajímavý anticipující posun v uvedení termínu *Darstellung*, jímž je hlavní účel krásných umění směřován k hledání způsobu, jak nejlépe zobrazit určitý objekt, aby v divákovi vyvolal zálibení, které mocně zapůsobí na jeho citění (*Empfindung*).

Při čtení práce mi vyvstávaly některé otázky, které si autorka nepoložila a které by možná v budoucnosti mohly téma dále rozvíjet. Například otázka, zda neexistuje nějaký společný zdroj propojující všechny tři učebnice. Martinková se úzce přidržuje hlavního východiska, že přítomnost estetiky je silnější u obou německých autorů právě z důvodu navazování na baumgartenovskou tradici, zatímco u Blaira se estetická problematika objevuje víceméně z toho důvodu, že je do jeho koncepce vnesena z hlediska silné britské tradice poetiky a rétoriky, tedy disciplín, jimž se především jako učitel věnoval. Možný společný moment propojující skotskou učebnici s oběma německými by se dal zřejmě najít v silném vlivu některých francouzských autorů a jejich prací: mám na mysli zejména Dubose a Batteuxe, jejichž práce jsou také založeny na výchozím konceptu formulovaném prismaticem poetiky a rétoriky. Například zdůvodňování rozdílů mezi krásnými uměními a krásnými vědami u obou německých autorů prostřednictvím dvou druhů znaků (*willkürlich* a *natürlich*) je prakticky totožné se způsobem, jak znaky přesně v tomto odlišení používali Dubos a posléze i Batteux.

Výsledný celkový dojem výborně obsahově zpracované diplomové práce bohužel kazí řada gramatických a technických chyb, které se v některých částech výrazně kumulují a svědčí o tom, že autorka důkladně neprovedla závěrečnou korekturu. Škoda, protože jinak i z hlediska stylistického je práce velmi kvalitně naformulovaná.

Předloženou diplomovou práci Zuzany Martinkové považuji za velmi kvalitní příspěvek ve zpracování zvoleného tématu, hodnotím ji z hlediska obsahového jako vynikající, doporučuji ji k obhajobě a navrhuji klasifikaci výborně.

V Praze dne 31. 8. 2018

Doc. PhDr. Roman Dykast, CSc.